

КОРОЛЬ ДАНИЛО РОМАНОВИЧ В ІСТОРИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ
ГАЛИЦЬКИХ РУСОФІЛІВ: КОНСТРУЮВАННЯ ОБРАЗУ

Христан Назарій

The report is devoted to the invention and further reproduction of the image of Danylo Romanovych as one of the «places» of Ukrainian cultural memory in the historical narratives of the Galician Russophiles of the second half of the XIX century. The author focuses on the medieval practice of perceiving the title of Danylo as «Rex Ruthenorum». Traced the transformation of the use of the image of King Danylo and his appropriation of the Galician land. Particular emphasis is placed on the understanding of the stable cliché of «Prince Danylo Halytsky» as a local Western Ukrainian ruler and his introduction into the public consciousness system of images of the past.

Key words: king, definition, image, historical imagination, public consciousness, Galician Russophiles.

Поява суспільно-світоглядного феномену русофільства стало найбільш вагомим чинником у розвитку галицької історичної думки й національного руху другої половини XIX ст. Популярний серед русофілів концепт «общеруської» історії був неможливий без «образів» минулого, які мали стати основою нової історичної пам'яті. У такому фокусі дослідницьких пошуків було винайдено пам'ять про князя, а від 1253 р. короля Русі – Данила Романовича, – яка давала дослідникам (враховуючи особливості політичної біографії володаря) найбільш широкий простір для історичних дискусій цивілізаційного характеру.

Постать Данила досить добре репрезентована як на сторінках літопису, так і в іноземних джерелах. У текстах середньовічний володар представлений князем волинської землі та «Rex Russiae». Нашим основним джерелом, яке розповідає про коронацію Данила Романовича легатом римського папи Інокентія IV у Дорогичині, є Галицько-Волинський літопис (далі в тексті – ГВл). У тексті літопису читаємо: «В лето 6763. Прислаше папа послы честны, носяще венец и скипетръ и коруну, еже наречеться королевський сан, рекый: „Сыну, прими от нас венечь королевства“» [7, 825].

Шукаючи відповідь на розуміння згаданої у джерелах дефініції «король» у сприйнятті суспільства XIII ст., звернемо свою увагу на повідомлення ряду латинських джерел того часу. Так, автор «Лівонської хроніки» Генріх Латвійський повідомляв про «короля Новгороду» князя Мстислава Мстиславича, який офіційно королівського титулу ніколи не приймав і, згодом, вступив у боротьбу за Галицьку землю [8, 141–142]. Крім того, в одній із угорських грамот, яка містить розповідь про битву під Ярославом у 1245 р., Данила Романовича згадано як «Rex

Ruthenorum», тобто «король Русі» [8, 24]. У свою чергу, суперник Данила князь Ростислав Михайлович (який до того був ще і союзником угорського короля Бели IV) записаний як «dux Galliciae» (князь Галичини) [3, 247]. Враховуючи свідчення латиномовних джерел, можемо припустити, що розуміння дефініції «rex» не було прямим свідченням наявності королівського титулу. Слугувало воно радше як ознака могутності володарів Русі – визнання їхньої суверенності та потужності. Прийнятним титул короля був і для віце-магістра Тевтонського Ордену Бургарда фон Хорнхаузена, який у своїй грамоті під 1254 р. характеризує Данила Романовича як «*excellenti viro Danieli primo rege Ruthenorum*» [4, 30]. Цю грамоту у середині XIX ст. було віднайдено у бібліотеці князів Чорторийських, автентичність якої не викликає у науковців жодних сумнівів.

Зважаючи на проблематичність самої літописної згадки, ми наштовхуємось ще і на значну лаконічність повідомлення, яке змушує шукати інші джерела для подальшої реконструкції зазначених подій. Ці тексти добре відомі дослідникам, серед яких виділяємо: регести папських булл, реляції Плато Карпіні, Життєпис Інокентія IV та ряд інших документів. Про події у Дорогичині під 1253 р. згадує Рочнік Красинських: «*Anno domini 1253 Daniel dux Russie in regem coronatus*» [10, 132]. Крім того про коронування Данила нам розповідають *Аннали Польщі Яна Длугоша*, які є джерелом більш пізнім. Створені у межах 1460–1480 рр. вони найбільш детально розповідають про коронацію Данила [5, 108].

Вивчаючи джерельні повідомлення, можемо помітити, що як європейські, так і давньоруські свідчення характеризують Данила Романовича як короля. Ця ознака галицько-волинського володаря є абсолютно прийнятною. У зв'язку з цим видається не зовсім зрозумілим використання по відношенню до Данила прізвиська «Галицький» без акценту на королівський титул. Справді, якщо заглибимось в історіографію першої половини XIX ст., то побачимо, що стосовно давньоруських князів часто використовувалось означення типу «Суздальський», «Смоленський», «Київський» та ін. Однак при детальному вивченні історіографічних текстів того часу, на прикладі М. Карамзіна, ми бачимо, що ці прикметники не виступали прізвиськом князів, а радше характеризували стіл, яким той чи інший князь володів. У такому контексті вчені згадували і про Володимирка Володаревича та Ярослава Володимировича, характеризуючи їх «Галицькими». Пригадаємо, що ці князі і справді були володарями у Галичі XII ст. Така логіка історичних досліджень XIX ст. не є прийнятною для означення Данила. Вживання сполучення «Данило Галицький» або ж «галицький князь Данило» щодо Данила Романовича є науково некоректним, яке до того ж суперечить характеристиці володаря у джерелах. Галич виступав столицею держави Данила Романовича зовсім короткий проміжок часу: із осені 1238 р., коли Галич було включено до володінь Данила та зроблено його столицею, до зими 1240–1241 р.,

після руйнування міста монгольськими військами. Із ГВл ми знаємо про неприязнь Данила до Галича через постійні конфлікти із місцевою боярською верхівкою. Тому галицько-волинський володар при першій же слушній нагоді переніс столицю своєї держави до міста Холм, яке прагнув перетворити в один із великих центрів тогочасної Східної Європи. На період розбудови м. Холм і припало найвище піднесення держави Романовичів [11, 37].

Творцем образу «Данила Галицького» став львівський архіваріус Д. Зубрицький, зобразивши князя «природнім» володарем Галицької землі. Продовжив справу Зубрицького вчений І. Шараневич, який вважав Данила Романовича найзнаковішою постаттю не лише галицької, а й «общеруської» історії.

Прагнучи інтегрувати пам'ять про князя до своїх власних ідейних переконань, історики зіткнулись із суттєвими «проблемами» біографії Данила, які суперечили їхній провідній тезі, що Галичина є органічною складовою «руського мира». Потреба історичної пам'яті про великого галицького предка змусила істориків «не помітити» шість штурмів Галича Данилом Романовичем та збитків, завданих його околицям. Супротив місцевих галицьких бояр у свідомості згаданих істориків став інструментом образу внутрішнього ворога держави. А їх «умертвлення» викликало захоплення у дослідників, які вважали, що це сприяло єдності руських земель.

Кидається у вічі применшення значення «європеїзму» у різновекторній політиці Данила. Участь князя в антитатарській коаліції свідчила про розуміння володарем своєї приналежності до «руського «світу»». Розвинув тезу «галицького князя» історик-русофіл Б. Дідицький. Будучи відвертим антизахідником, вчений намагався нівелювати вагу європейського фактора у політиці Данила, зобразивши її як тимчасове «схиблення». У своїй тритомній «Народній історії Русі» Дідицький вперше вжив неісторичне означення «князь Данило Романович Галицький». Тим самим довершивши процес формування образу «Данила Галицького».

Утворення форми пригадування Данила Романовича як князя «Данила Галицького» носило більш політичний характер, ніж історичний. Галицька земля завжди характеризувалася своєю самостійністю та самобутністю відносно решти земель Русі. Утвердження у титулі короля Русі Данила Романовича дефініції «Галицький» сприяло інтеграції Галичини до «руського мира».

Створений у кабінетах академічних істориків образ «Данила Галицького» зберіг свої сумнівні традиції у сучасності, породивши ряд міфів та історичних кліше у його біографії. Ми спостерігаємо досить спрощені наукові схеми та обмежені вектори досліджень. Це, у свою чергу, відображає досить вузьку історіографічну традицію, яка не дає повною мірою з'ясувати реалії життя короля Данила. Наше дослідження

сприятиме розумінню винайдення та подальшої трансформації форми «пригадування» Данила Романовича в історичній думці Галичини другої половини ХІХ ст.; усвідомленню того, як Данило Романович перетворився із середньовічного правителя на давнього західноукраїнського героя Данила Галицького; та, врешті, осмислення всього інтелектуального процесу інтеграції пам'яті про короля у національно-політичному світогляді вчених-русофілів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вулф Л. Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва. Київ: Критика, 2009. 592 с.
2. Дідицький Б. Народная история Руси отъ начала до новейшихъ временъ послѣ наилучшихъ историковъ составлена и издана Богданомъ А. Дідицьким. Часть первая. Львовъ, 1868. 224 с.
3. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera G. Fejer, Budaë, 1829. Vol. 2.
4. Codex diplomaticus Poloniae. Wyd. Bobowski Mikołaj. Varsaviae, 1858. T. 3. 484 s.
5. Затилюк Я. Повідомлення Анналів про Яна Длугоша про коронацію Данила Романовича та їх походження. *Ruthenica*. Київ: Інститут історії України НАН України. 2016. Т. 13. С. 108–136.
6. Зубрицький Д. История древняго Галичско-Русского княжества. В 3 ч. Львов, 1852. Ч. 1. 210 с.
7. Ипатьевская летопись: Галицко-Волынский свод. *Полное Собрание Русских Летописей*. Санкт-Петербург, 1843. Т. 2. 392 с.
8. Heinrici Chronicon Livoniae. Scriptores rerum Germanicarum et Monumentis Germaniae Historicis. *Separatim editi*. Rec. L. Arbusow et A. Bauer, Hannoverae, impensis Bibliopolii Hahniani, 1955. P. 141–142.
9. Мудрий М. Галицьке русофільство в сучасній історіографії: стан і перспективи дослідження. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Вип. 9. Львів, 2001. С. 254–280.
10. Rocznik Krasieńskich. Monumenta Poloniae Historica. wydał A. Bielowski. Lwów, 1878. Tomus 3. P. 132.
11. Харди Ї. «Rex Russiae», olim «Rex Gallicie». *Дрогоичинь 1253: матеріали міжнар. наук. конф. з нагоди 755-ї річниці коронації Данила Романовича*. Ред. О. Жерноклеєв. Івано-Франківськ. 2008. С. 37–49.
12. Шараневич И. История Галицко-Володимірської Руси от найдавнійших времен до року 1453. Львов, 1863. 462 с.